

Landbruks- og matdepartementet
Norges Bondelag
Norsk Bonde- og småbrukarlag
Kopi: Nærings- og fiskeridepartementet
Stortingets næringskomité

Vår dato: xx.3.2021
Deres dato:
Vår referanse: xx.x-2022/TS/GS
Deres referanse:

NHO Mat og Drikkes innspill til jordbruksoppgjøret 2022

Produksjon og bearbeiding av matvarer er Norges største industrinæring målt i omsetning, verdiskaping og antall sysselsatte. NHO Mat og Drikke representerer 1.900 bedrifter innenfor mat- og drikkeproduksjon, skogbruk og tjenesteyting. Bedriftene sysselsetter om lag 40.000 personer. Våre medlemsbedrifter er en viktig del av et variert næringsliv og en vesentlig bidragsyter til velferdssamfunnet. Mat- og drikkeindustrien er jordbrukets største kunde.

NHO Mat og Drikke mener at mat og drikkenæringens konkurransekraft må styrkes, og volum i råvareproduksjonen må sikres. Bøndene må både økonomisk og praktisk gis betingelser som medfører at råvareproduksjonen til mat- og drikkebedriftene er stabil og forutsigbar. Bøndene må ha lønnsom drift og inntekter til dekning av investeringskostnader.

NHO Mat og Drikke mener:

- Norsk råvareproduksjon må sikres.
- Budsjettstøtten må gi bøndene inntekter til lønnsom drift og investeringer.
- Kostnadsutviklingen på norske råvarer må bidra til å styrke matindustriens konkurransekraft.
- Pressede forsyningskjeder som følge av Covid-19 pandemien, og nå Russlands overfall på Ukraina fører til brudd og uro i matindustriens internasjonale verdikjeder. Dette gir betydelige økte produksjonskostnader og i en del tilfeller behov for å om dirigere forsyningskjeder. Kostnadsøkningene og konkurranseulempene dette medfører må hensyntas i jordbruksoppgjøret.
- Hurdalsplattformen antyder at det kan innføres prosenttoll på enkelte landbruksvarer. Omlegging av importvernet er en stor øvelse som påvirker rammevilkårene til aktørene i alle deler av verdikjeden for mat og drikke. Spørsmål om prosenttoll kan videre påvirke det handelspolitiske forholdet til EU. Eventuelle endringer i importvernet må konsekvensutredes grundig.
- Staten må stille til rådighet risikoavlastning og positive insentiver for å realisere ambisjoner på utslippskutt, slik at verdikjedens samlede konkurransekraft ikke svekkes og produksjonen reduseres.
- Rammen for RÅK må tilpasses volum og prissingninger og vareutvidelser må aksepteres.

- Begrenset eksport av nisjeprodukter vil være lønnsomt for matindustrien parallelt med at det bidrar til avtaking av norske jordbruksvarer, uten å utfordre importvernet.
- Beredskap og forsyningsikkerhet øker raskt i betydning fremover. Mat- og drikkeindustrien ønsker å bli involvert i beredskapsplanleggingen.

1. Pressede forsyningskjeder i kjølvannet av Covid-19 pandemien og økte kostnader

NHOs Økonomiske overblikk for 3. og 4. kvartal 2021, samt 1. kvartal 2022 peker på at pandemien har en rekke, omfattende konsekvenser, som påvirker alle former for næringsvirksomhet. Disse såkalte pressproblemene som har oppstått i internasjonal og norske økonomi og som også påvirker den norske matproduksjonen.

På grunn av vridningen fra tjenester mot varer som respons på koronarestriksjonene, var global vareproduksjon og handel allerede før jul i 2020 høyere enn før krisen. Økt etterspørsel har medført at brede råvareprisindekser for mat, metaller og energi alle ligger høyere enn før pandemien.

De økte energikostnadene er alvorlige, fordi den rammer matproduksjonen oppstrøms, særlig i form av betydelig høyere kostnader til gjødselproduksjon. Oppstrøms kostnadsøkninger har en såkalt snøballeffekt, og driver voldsomt kostandene i både primærproduksjonen og matindustrien bredt. Gjennom 2020 og 2021 økte strømprisene i matindustrien med 488 prosent.¹ Det betyr i klartekst at produksjonskostnadene i matindustrien har økt betydelig. Energikrisen har med andre ord medført betydelige kostnadsøkninger i både oppstrøms og nedstrøms matproduksjon

På matområdet har bl.a. kostnadene knyttet til sukker, vegetabiliske oljer, og en rekke kornsorter skutt i været. Likeledes har kostander på innsatsfaktorer som vitaminer mineraler som inngår i både gjødselproduksjon og i matindustriens produksjon økt betydelig gjennom hele pandemiperioden. Parallelt har kostnadene på emballasje økt kraftig.

Fraktkostnadene for containere er mer enn femdoblet på mindre enn ett år. Sammen med smitteverntiltak har den raske rekylen i vareproduksjonen bidratt til knapphet på innsatsfaktorer, i norske og internasjonal vareproduksjon. Mat- og drikkeindustrien rammes på like linje som andre norske industrigrener som er eksponert for internasjonal konkurranse.

Markedet for mat og drikke i Norge er i all hovedsak utsatt for full internasjonal konkurranse. Selv med delvis beskyttelse og forholdsvis stor råvareproduksjon er det konkurranse både når det gjelder råvarer, bearbejdede innsatsfaktorer og substitutter. Mat- og drikkeindustrien er derfor avhengig av at kostnadsnivået i Norge ikke skiller seg for mye ut fra den internasjonale situasjonen. Eksempelvis er om lag 70 prosent av produktene i norske dagligvarehyller i full internasjonal konkurranse og påvirker i betydelig grad forbrukernes preferanser.³

Konkurransen foregår i norske butikker, men også ved at nordmenn reiser til andre land for å handle andre varer. Nesten halvparten av Norges befolkning bor mindre enn to timers kjøring unna de store svenske

---

¹ [SSB elektrisitetstpriser](#)

³ Beregninger på bakgrunn av tall fra NielsenIQ

grensehandelsdestinasjonene. Dette underbygger ytterligere behovet for å holde norsk matproduksjon kostnadmessig på linje med andre land.

Det er med andre ord begrenset handlingsrom i foredlingsleddet til å tåle økte råvarekostnader sammenliknet med handelspartnerne og konkurrentlandene. Dette gjelder spesielt varer der det finnes lett tilgjengelige substitutter i og fra andre land. Gitt økte kostnader på for eksempel gjødsel i Norge, bør man være varsom med å velte hele denne kostnaden videre i verdikjeden, da foredlingsindustrien vil tape markedsandeler dersom avstanden til internasjonale konkurrenter blir for stor. Det har konsekvenser også videre i verdikjeden, for eksempel i distribusjonsleddet og handelsleddet.

For mat- og drikkeindustriens del er det klart at kombinasjonen av økte energikostnader og de til dels kraftige kostnadsøkningene i andre innsatsfaktorer til mat- og drikkeproduksjonen kan undergrave driftsforutsetningene på enkelte produksjonsanlegg i Norge.

2. Russlands angrep på Ukraina og sanksjoner mot Russland og Hviterussland

Russlands angrep på Ukraina har allerede ført til store menneskelige lidelser, har destabilisert regionen og vil få negative konsekvenser for verdensøkonomien. Dette, og de påfølgende sanksjonene mot Russland og Hviterussland, har både kortsiktige og langsiktige konsekvenser for mat- og drikkenæringen. Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa bidrar til betydelig usikkerhet og økte kostnader.

Beregninger fra FoodDrinkEurope, som NHO Mat og Drikke er medlem av, viser at Ukraina og Russland står for ca. 30 prosent av verdenshandelen med hvete og bygg, 17 prosent av mais og minst 50 prosent av verdenshandelen med solsikkeolje. Krigen fører til forsyningssvikt og kraftige kostnadsøkninger. I tillegg til dette er både Russland og Hviterussland betydelige leverandører av mineraler til både gjødselproduksjon, men også til matindustrien direkte. Transport og logistikk næringen er også hardt rammet av krigen. Det er normalt et høyt antall ukrainere som arbeider i transport og logistikk, særlig i de østlige EU-landene. Denne arbeidskraften har i stor grad reist hjem til sine familier eller for å delta i krigen. Den direkte konsekvensen for norsk og europeisk matindustri er at vil mangel arbeidskraft i transportsektoren i Europa.

Kortsiktige konsekvenser:

- Krigen fører til betydelig risiko for at allerede høye energikostnader vil stige til nye høyder. Dette øker produksjonskostnadene i mat- og drikkeproduksjonen ytterligere og vil bidra til å forverre energiskvisen vi står i i dag.
- Gjødselproduksjonen er allerede rammet av høye energikostnader og matprodusentene legger til grunn at gjødselkostandene vil fortsette å stige/ligge høyt.
- Mat- og drikkenæringen ser allerede tendenser til mangel på arbeidskraft som følge av at ukrainere i stor grad reiser hjem for å være med sine familier eller delta i krigen. Dette påvirker transport- og logistikksektoren, som har et stort antall ukrainere ansatt. Mangelen på arbeidskraft i logistikk- og transportsektoren er et problem i hele EØS, også Norge.
- Bortfall av ukrainsk arbeidskraft vil i løpet av 2022 også påvirke selve landbruksproduksjonen i Norge. Inntil 25 prosent av sesongarbeiderne i landbruket kommer land utenfor EU, hvor ukrainere utgjør den nest største gruppen.
- Sanksjonene rammer SWIFT. En del bedrifter som har handel med Russland får ikke oppgjør for salg som er gjort. De aktuelle bedriftene holder tilbake ytterligere salg.

- På kort sikt melder mat- og drikkeprodusentene at de har tilgang på innsatsfaktorer og råvarer som kommer fra Russland, Hviterussland og Ukraina. Det er bygget opp lagre i EU/EØS som inntil videre forsyner markedet.

Langsiktige konsekvenser:

- Usikkerheten knyttet til energikostnader bidrar til økte produksjonskostnader i mat- og drikkeproduksjonen. Økte energikostnader vil på et tidspunkt bidra til overveltingseffekter som gjør at økte kostnader må tas ut i markedet gjennom høyere priser på matvarer.
- Økte energikostnader påvirker gjødselproduksjon og tilgangen på viktige mineraler og vitaminer som inngår i matproduksjonen
- En rekke av råvarene og som trengs i gjødselproduksjonen kommer primært fra Hviterussland og Russland. Dette rammes av sanksjonene og matprodusentene må på mellomlang og lengre sikt flytte sine verdikjeder, dvs. få disse innsatsfaktorene fra produsenter i andre land. Alternative produsenter er i stor grad utenfor EU/EØS. Denne problemstillingen rammer både norsk og europeisk landbruks- og matproduksjon.
- Krigen og sanksjoner fører til økte kostnader og problemer med tilgang på forråvarer. Stengte havner, eller det at skip ikke vil legge til russiske havner bidrar til transport- og logistikkutfordringer.
- Ukraina og Russland er store globale produsenter av korn, mais og solsikkeolje. Hvete er på selvstendig grunnlag viktig i produksjon av brød og bakevarer, men er også en viktig innsatsfaktor i annen matproduksjon. Planteolje, for eksempel solsikkeolje, er en viktig innsatsfaktor i et bredt spekter av matproduksjon. Delvis bortfall av ukrainske og russiske produkter på verdensmarkedet vil bidra til økte kostnader.
- Bortfall av ukrainske og russiske produkter fra verdensmarkedet kan videre føre til mangel av GMO-frie produkter/innsatsfaktorer. Disse må i så fall erstattes av GMO-produkter fra andre deler av verden.
- Russland og Hviterussland er store produsenter av cellulose og aluminium som inngår i produksjonen av emballasje til mat- og drikkeproduksjonen. Det er betydelig risiko for at den faller bort på grunn av sanksjoner, men også krigshandlinger. Dette vil føre til økte kostnader og potensiell mangel på emballasje i norsk og europeisk mat- og drikkeproduksjon.

3. Konkurranseskraft

Importkonkurransen har de siste årene økt vesentlig, og grensehandelen har vært stor. Mat- og drikkeindustrien må ha rammevilkår for å kunne møte konkurransen både i hjemmemarkedet og ved eksport.

Matindustriens konkurransekraft må derfor styrkes. Det betyr at råvareprisgapet til våre handelspartnere ikke må økes. Relative råvareprisreduksjoner i Norge må følges av kompenserende tiltak, slik at bøndernes inntekter sikres.

Muligheten for eksport er fortsatt begrenset, og deler av denne eksporten er borte, fordi eksportstøtten ble fjernet 1. januar 2021. Fjerningen av eksportstøtten bør følges av andre eksporttiltak. Tiltakene må bidra til at matindustrien settes i stand til å finne nisjemarkeder utenfor Norge som ønsker norsk kvalitet, og

derigjennom kan øke sine kjøp av norske jordbruksvarer. Høyere prioritering av geografisk opprinnelsesmerking på norske matprodukter i EØS, og i Norges frihandelsavtaler med 3. land er nødvendige verktøy for å bidra til økt eksport av verdifulle nisjeprodukter.

Økt konkurransekraft krever også økt forskning, utvikling og innovasjon. Gjennom en økt koordinering og samspill i verdikjeden om FoU-arbeidet, kan det utløses betydelig verdiskaping og økt produksjon av norske råvarer. De siste årenes utvikling innen planteforedling, presisjonsteknologi, utvikling av nye dyrkningssystemer og prosessteknologi i foredling, åpner for en kraftfull målrettet satsing i hele verdikjeden. Avtalepartene bør støtte opp om de ulike initiativer, og NHO Mat og drikke vil særlig be om tilslutning til satsingen knyttet til å øke markedsandelene for norsk grønt og norsk matkorn.

Tilgang på ny teknologi som både gjør arbeidet enklere, sikrere og mer effektivt, vil alltid være en driver for investeringer, også i jordbruket. Teknologi er viktig for mer ordnet arbeidstid og rekruttering. Ved støtte til investeringer i ny teknologi, bygninger og anlegg økes dyrevelferden. Investeringsstøtte til korntørking og lagerkapasitet er viktig for å sikre god kvalitet og effektiv logistikk i verdikjeden for korn og kraftfôr, og er aktualisert gjennom diskusjonene rundt beredskap. Her bør etablerte fellesanlegg prioriteres.

NHO Mat og Drikke mener at en viktig føring for årets jordbruksoppgjør må være økte tilskudd til bøndene som også gir rom for investeringer i FoU, maskiner og infrastruktur, og samtidig en prisutvikling som bidrar til å styrke matindustriens konkurransekraft.

4. Miljø og klima

En mer klimasmart matproduksjon vil være et viktig konkurransefortrinn i fremtiden, men må ikke gå på bekostning av andre bærekraftsmål. NHO Mat og Drikke mener at målsettingen for tiltakene i verdikjeden må være å redusere klima- og miljøfotavtrykket per produsert enhet, ikke ved å redusere norsk matproduksjon. Tiltakene må også støtte opp under målene om sosial og økonomisk bærekraft. .

Det vil kreve økte budsjettmidler til risikoavlastning og positive insentiver for å realisere ambisjoner om økt bærekraft, uten å svekke verdikjedens samlede konkurransekraft. For tiltak utenfor jordbruksoppjøret vil Bionova være et viktig verktøy for å realisere målene.

6. Råvarepriskompensasjon

Protokoll 3 til EØS-avtalen, supplert med prisnedskrivning (RÅK-ordningen) sørger for at norsk primærnæring fortsatt er beskyttet, mens det i prinsippet er fri konkurranse på industriledet. RÅK-industrien utgjør en betydelig del av norsk matindustri og RÅK-ordningen er derfor av stor betydning. Det blir stadig viktigere at ordningen fungerer etter intensjonen, og at det settes av nok midler til at utsatte produkter kan komme inn i ordningen samtidig som volumvarene sikres.

Rommet for utvidelse av vareomfanget må bli større, og partene må nå klart si at vareomfanget må utvides med relevante produkter.

Med økende prisforskjeller øker insitametet for aktører til å tilpasse resepter. Dette er mulig da en rekke varer er lett substituerbare. Dette betyr at RÅK-industriens situasjon må være målepunktet for om det er mulig å ta ut pris- og kostnadsøkninger i markedet.

7. Beredskap og forsyning

Under pandemien har forsyningslinjene fungert. Imidlertid har det vært lavere produksjon innenfor enkelte kulturer og prisene på råvarer og tjenester generelt har økt. Nå står vi overfor en ny situasjon med krigen i Ukraina, som kan i stor grad øke presset på forsyningskjedene og gi økte kostnader.

Situasjonen vi er i har økt bevisstheten om hvor avhengig vi er av import av råvarer og av tilgang på arbeidskraft. Norge vil fortsatt være avhengig av en velfungerende internasjonal handel. Derfor er det også

viktig å støtte opp om internasjonale regler for handelen. Samtidig er det viktig å tenke gjennom forsyning og beredskap med tanke på fremtidige kriser som kan ramme matforsyningen.

Vi ønsker å bidra i drøftelsene og komme med forslag til løsninger. Vi er opptatt av at sikring av forsyningslinjer og eventuelle investeringer i beredskapslagre bør skje i samarbeid med næringen for å bidra til å sikre kostnadseffektive løsninger.

Med vennlig hilsen
NHO Mat og Drikke

Petter Haas Brubakk
Administrerende direktør

Terje Sletnes
Direktør for analyse og politikk

UTKAST